

UPUTSTVO

ZA SPROVOĐENJE PLANA MONITORINGA REZIDUA

Kontrola rezidua

Kontrola rezidua ima za cilj zaštitu zdravlja potrošača i osiguranje uvjeta za nesmetanu trgovinu životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla.

Kontrola rezidua provodi se sukladno odredbama Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla ("Službeni glasnik BiH", broj 1/04) i plana monitoringa rezidua (PMR) koji se na temelju navedene Odluke, donosi za svaku godinu.

Kontrola rezidua provodi se: na farmama, u klaonicama, mljekarama, objektima za uzgoj i preradu ribe, školjaka, meda, objektima za sakupljanje i pakovanje jaja, te drugim objektima/mjestima, uključujući i objekte za proizvodnju stočne hrane.

Osim kontrole rezidua koja se provodi sukladno odredbama Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla, vlasnici odnosno odgovorne osobe u objektima dužni su osigurati da se kontrola rezidua sprovodi i na temelju vlastite procjene rizika, koji je specifičan u odnosu na vrstu/kategoriju objekta, podrijetlo sirovine, proizvodne procese, itd. (HACCP).

Uzorkovanje

Osnovna načela uzorkovanja

Službeno uzorkovanje se sprovodi nenajavljeno i neočekivano za stranku i u neutvrđenim vremenskim intervalima. Uzorke ne treba uzimati uvijek istog dana u tjednu.

Uzorkovanje se mora sprovoditi u promjenljivim intervalima tokom cijele godine, s tim da se uzme u obzir i činjenica da se tijekom uzgoja životinja neke tvari primjenjuju samo u određenom periodu godine.

Strategija uzorkovanja

Na temelju rizika vrši se uspostava i implementacija programa kontrole rezidua, a u cilju:

- Otkrivanja nedozvoljenog liječenja životinja;
- Utvrđivanja da li rezidue veterinarskih lijekova, pesticida i zagađivača okoline, u životinjskim tkivima i proizvodima, odgovaraju propisanim maksimalno dozvoljenim količinama (MDK);
- Utvrđivanja i objavljivanja razloga za zaostajanje rezidua navedenih tvari u količinama većim od MDK ili nalaza nedopuštenih rezidua u životinjskim tkivima i proizvodima.

Uzorak

Ciljani uzorak

Ciljani uzorak je uzorak koji je uzet sukladno strategiji uzorkovanja kako je to opisano u "Strategija uzorkovanja".

Sumnjivi uzorak

Sumnjivi uzorak je uzorak koji je uzet:

- Kao posljedica nalaza nedozvoljenih rezidua u uzorcima uzetim sukladno zahtjevima iz članka 5. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla*;
- Zbog razloga navedenih u članku 11. stavku 2. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla*;
- Prema zahtjevima iz članka 25. stavka 1. tačke a) i b) *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla*.

Najmanji broj životinja kod uzimanja sumnjivog uzorka

Kad uzima sumnjivi uzorak (koji također mora biti ciljano odabran, kako je prije opisano), odnos broja životinja u jednom uzgoju odnosno životinja za klanje istog imaoća životinja, prema broju životinja od kojih treba uzeti uzorak je:

Broj životinja u uzgoju odnosno životinja za klanje istog imaoća:	Trenutna prevalencija (ukupan broj pozitivnih životinja u određenoj populaciji životinja u vrijeme kad se uzima uzorak)											
	0.05	0.1	0.15	0.2	0.25	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9
≤ 10	sve	sve	sve	8	7	6	5	4	4	4	3	3
10 do 15	sve	10	10	9	9	7	6	4	4	4	3	3
15 do 20	15	15	10	9	9	7	6	4	4	4	3	3
21 do 30	21	19	14	11	9	8	6	4	4	4	3	3
31 do 100	31	25	17	13	10	8	6	5	4	4	3	3
> 100	45	31	18	14	11	9	6	5	4	4	3	3

Mjere kod uzimanja sumnjivog uzorka

Kada uzima uzorke životinja ili životinjskih proizvoda za koje na temelju rezultata prethodnih ispitivanja ili informacija sa terena, sumnja (sumnjivi uzorak) da sadrže rezidue odobrenih tvari u količinama većim od MDK ili rezidue neodobrenih tvari, službeni/ovlašteni veterinar

takve životinje, njihove trupove, organe ili proizvode ne smije stavljati u promet odnosno u dalju obradu i/ili preradu do dobivanja rezultata laboratorijskih analiza.

U slučaju sumnje na nedozvoljeno liječenje (tj. primjenu zabranjenih tvari ili primjenu odobrenih tvari u druge svrhe od onih za koje su odobrene) životinja, službeni veterinar će postupiti sukladno članku 25. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla.*

Mjere u slučaju nalaza rezidua u količinama većim od MDK i nalaza rezidua neodobrenih tvari (nedozvoljenog liječenja)

U slučaju nalaza rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i drugih tvari u količinama većim od MDK, službeni veterinar će postupiti sukladno članku 19. i članku 21. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla.*

Osim odredbi iz članka 21. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla*, službeni veterinar mora uzeti uzorke životinjskih tkiva odnosno proizvoda od uzgajivača odnosno vlasnika kod kojih su utvrđene nedozvoljene rezidue ili rezidue u količinama većim od dopuštenih, svaki put prije stavljanja u promet, sve dok najmanje 15 uzastopnih analiza ne bude negativno.

Službeni veterinar mora zadržati trupove i organe zaklanih životinja i životinjske proizvode do dobivanja rezultata analiza. U slučaju da je potvrđeno nedozvoljeno liječenje službeni veterinar postupa sukladno postupku opisanom u članku 24. *Odluke o praćenju rezidua određenih tvari u živim životinjama i u proizvodima životinjskog podrijetla.*

Slučajni uzorak

Slučajni uzorak je uzorak uzet na temelju statističkog razmatranja kako bi se osigurali reprezentativni podaci.

Ciljano uzorkovanje na imanju, uključujući ribogojilišta i uzgajališta školjaka

Kriteriji za selekciju ciljanih uzoraka

Imanje na kojem će se obaviti uzorkovanje odabire se prema informacijama sa terena, ili prema drugim podacima o nekom imanju/imanjima, kao što su npr.: način držanja i uzgoja životinja, ishrana, pasmina, spol životinje.

Kada je odabrao imanje službeni ili ovlašteni veterinar procjenjuje svu stoku na imanju i odabire životinju (e) od kojih će uzorak biti uzet. U obavljanju pomenute procjene u obzir se moraju uzeti:

- Informacije koje ukazuju na korištenje farmakološki aktivnih tvari (uzorci se češće uzimaju na farmama za koje postoje indicije za korištenje zabranjenih tvari ili nepoštivanje karence za odobrene tvari);
- Sekundarne spolne karakteristike životinje(a);
- Promjene u ponašanju životinje(a);
- Isto gojidbeno stanje u grupi životinja različitih pasmina/kategorija;
- Životinje dobrog gojidbenog stanja/dobre građe i s malo masnog tkiva.

Pri uzimanju uzoraka treba izbjegavati višekratno uzorkovanje na jednom te istom imanju, odnosno uzorkovanje životinja podrijetlom s istog imanja.

Ciljano uzorkovanje u objektima za klaoničku obradu i preradu

Kriteriji za selekciju ciljanih uzoraka

Pri procjeni koje će životinje, trupovi i/ili proizvodi životinja biti uzorkovani službeni ili ovlaštenu veterinar će uzeti u obzir sljedeće kriterije:

- Spol, dob, vrstu i način uzgoja/držanja životinja;
- Informacije o proizvođaču;
- Informacije o korištenju farmakoloških aktivnih tvari;
- Uobičajenu praksu primjene određenih farmakološki aktivnih tvari u ustroju farmske proizvodnje iz koje potiču životinje(a);
- Dokaze o nedozvoljenom liječenju.

Kod uzimanja uzoraka, treba nastojati da se dobije više uzoraka od jednog proizvođača.

Tkiva i proizvodi koji se dostavljaju na analizu

Za otkrivanje farmakološki aktivnih tvari odgovarajuća tkiva, organi ili proizvodi dostavljaju se sukladno odredbama donesenim u godišnjem planu monitoringa rezidua.

Količina uzoraka

Najmanja količina uzorka mora biti dovoljna kako bi referentna/ovlaštena laboratorija mogla sprovesti kompletan analitički postupak (screening i potvrđna analiza).

Najmanja količina uzorka koja se treba dostaviti na analizu je sljedeća:

Vrsta tkiva, organa, proizvoda	Količina	Napomena
mišić	100 grama (g)	- Odnosi se na mišić bez kostiju, - Najbolje je dostaviti mišić vrata ili dijafragme (ako se radi o uzorkovanju trupa) ili neki drugi mišić bez kostiju, - Ako se radi o npr. mesu kunića onda je najbolje dostaviti četvrtinu trupa bez

		<p>kože i kostiju,</p> <p>- Ako se radi o peradi težine 2-3 kg, uzima se meso batka i karabotka bez kostiju i drugo tamno meso iste životinje</p> <p>- Ako se radi o peradi težine 1-2 kg, uzima se meso batka i karabotka bez kostiju i drugo tamno meso od 3-6 životinja</p>
Masno tkivo	500 g	<p>- Najbolje abdominalno ili potkožno masno tkivo i bubrežno masno tkivo,</p> <p>- Ako se radi o masnom tkivu peradi uzima se abdominalno masno tkivo sa više životinja iz istog lota</p>
Jetra	100 g	- Cijela jetra ili komad jetre tražene količine
	100 g	- Ako se radi o jetri peradi uzima se jetra od više životinja iz istog lota
Bubreg	100 g	<p>- Jedan ili oba bubrega iste životinje,</p> <p>- Ukoliko su bubrezi jedne životinje lakši od tražene količine, uzimaju se bubrezi više životinja iz istog lota</p>
Mlijeko	150 ml	- Ako se uzorkuje mlijeko u prahu uzima se kao uzorak originalno pakovanje ili najmanje 100 grama
Sir, maslac, fermentirani proizvodi	300 g	
jaja	250 g	- Jedan uzorak je 6

		jaja
Riba	500 g	- Svježa, smrznuta, dimljena, salamurena riba
Školjke	500 g	
Med	100 g	- Na analizu se dostavlja tekući ili zgusnuti med - Ako se radi o medu u saću, tekuću frakciju treba odvojiti od krute
Suhomesnati proizvodi	500 g	Proizvodi od 500 grama i teži šalju se u originalnom pakovanju, a kod manjih pakovanja treba poslati toliki broj da ukupna težina bude 500 grama
Konzerve	500 g	- mesne
	1000 g	- riblje
Krv	30 - 50 ml	
Urin	20 - 50 ml	

Uzorak se dijeli na dva jednaka dijela, tako da se u slučaju potrebe može obaviti ponovni kompletan analitički postupak. Dijeljenje uzorka se obavlja na mjestu uzimanja uzorka ili u laboratoriji.

Ambalaža za uzorke

Uzorci se moraju uzeti i dostaviti u prikladnoj ambalaži (npr. čiste plastične kese ili epruvete) koja će održati cjelovitost i mogućnost utvrđivanja podrijetla uzorka.

Ambalaža naročito mora očuvati uzorak od zamjene, unakrsne kontaminacije i kvarenja.

Ambalaža s uzorkom za analizu mora biti zapečaćena od strane službenog ili ovlaštenog veterinaru koji je uzeo uzorak.

Čuvanje i prijevoz uzoraka

Način čuvanja i prevoza uzoraka mora osigurati stabilnost i cjelovitost uzorka.

Naročito treba obratiti pažnju na temperaturu.

- Mišić, jetra, bubreg, masno tkivo, mlijeko i jaja duboko se zamrzavaju nakon uzorkovanja.
- Krv se odmah šalje u referentnu/ovlaštenu laboratoriju.
- Urin se čuva na temperaturi (0-4°C).
- Med se čuva na sobnoj temperaturi.

Naročito treba paziti na temperaturu (ne smije biti veća od +4°C), i vrijeme potrebno za dostavu uzorka u ovlaštenu/referentnu laboratoriju (uzorak dostaviti u najkraćem mogućem roku).

Uzorkovanje i dostava u uzoraka u laboratoriju

Uzimanje uzoraka, evidentiranje podataka o uzorku i organiziranje odgovarajućeg načina dostave/prevoza uzorka u ovlaštenu/referentnu laboratoriju, obavlja službeni ili ovlašteni veterinar koji je uzeo uzorak.

Slanje uzoraka u referentnu/ovlaštenu laboratoriju

- Duboko smrznuti uzorci (mišić, jetra, bubreg, masno tkivo, mlijeko i jaja)	Jednom mjesečno
- Krv	Odmah nakon uzorkovanja
- Urin	Što prije je moguće nakon uzorkovanja
- Med	Jednom mjesečno

Napomena: U slučaju da ne postoji mogućnost čuvanja uzetih uzoraka kako je to opisano u prethodnom stavu, dostava istih se vrši u najkraćem mogućem roku.

Zapisnik o uzorkovanju

Za svaki uzeti uzorak mora se voditi Zapisnik o uzimanju uzoraka za analizu rezidua. Serija A (jedna životinja = jedan uzorak = jedno ili više tkiva iste životinje = jedan zapisnik) (isto se odnosi i na uzorkovanje o trošku vlasnika/proizvođača, kada se popunjava Zapisnik o uzimanju uzoraka za analizu rezidua - Serija B). Broj koji se nalazi na ambalaži (dužan ga je upisati službeni/ovlašteni veterinar koji je uzeo uzorak) u kojoj se nalazi uzeti uzorak treba odgovarati serijskom broju zapisnika koji prati uzorak.

U Zapisnik se (u zavisnosti od mjesta uzorkovanja) moraju upisati slijedeći podaci:

- Adresa nadležnog tijela;
- Ime službenog/ovlaštenog veterinara ili broj ovlaštenja;
- Broj protokola (broj uzoraka iz evidencije službenog/ovlaštenog veterinara);
- Ime i adresa vlasnika životinja ili životinjskih proizvoda;
- Registracijski broj imanja sa kojeg životinja potiče (kada se uzorkovanje obavlja na imanju);

- Registracijski broj klaonice ili drugog odobrenog objekta u kojem je uzorkovanje obavljeno;
- Geografski položaj imanja ili objekta (x,y koordinate);
- Oznaku životinje (broj ušne markice) ili proizvoda (serija proizvoda);
- Vrstu životinje;
- Vrstu tkiva koje se šalje na analizu (vrstu uzorka);
- Informaciju o liječenju u periodu od četiri sedmice prije uzorkovanja (kada se uzorkovanje obavlja na imanju);
- Vrste tvari ili skupine tvari koje treba pretražiti u uzorku.

Kopija Zapisnika o uzorkovanju koja se dostavlja u ovlaštenu/referentnu laboratoriju zajedno sa uzorkom (druga kopija), sadržava slijedeće podatke:

- Adresu nadležnog tijela koje je dostavilo uzorak;
- Ime službenog ili ovlaštenog veterinarara ili broj ovlaštenja;
- Broj protokola (broj uzoraka iz evidencije službenog/ovlaštenog veterinarara);
- Datum uzorkovanja;
- Vrstu životinje;
- Vrstu tkiva ili proizvoda koji se šalju na analizu;
- Vrstu tvari ili skupine tvari koje treba pretražiti u uzorku.

Po Zapisniku koji će biti nepotpun ili nepravilno ispunjen neće se obaviti analiza.

U slučaju kada službeni/ovlašteni veterinar ne može prikupiti informaciju o svakom pitanju/rubrici iz Zapisnika, dužan je to napisati (npr. nema markice, adresa nepoznata, vlasnik nepoznat, podrijetlo nepoznato, itd.).

Zapisnik o uzorku mora potpisati službeni/ovlašteni veterinar koji je uzeo uzorak, te vlasnik ili odgovorna osoba u odobrenom objektu, odnosno vlasnik ili odgovorna osoba na farmi.

Sastavni dio ovog Uputstva su Zapisnik o uzimanju uzoraka za analizu rezidua -Serija A i Zapisnik o uzimanju uzoraka za analizu rezidua - Serija B, i isti će biti objavljeni zajedno sa Uputstvom. Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine je zadužen za štampanje i distribuiranje navedenih Zapisnika.

Čuvanje Zapisnika i izvještavanje/komunikacija

Original Zapisnika ostaje kod službenog/ovlaštenog veterinarara i oni su za isti odgovorni (neovlaštene osobe ne smiju imati pristup originalu zapisnika).

Drugu kopiju Zapisnika službeni/ovlašteni veterinar dostavlja zajedno sa uzorkom u referentnu/ovlaštenu laboratoriju.

Treću kopiju Zapisnika službeni/ovlašteni veterinar dostavlja, ovisno na čijoj teritoriji je uzorak uzet, u nadležne organe entiteta (Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva - Sektor za veterinarstvo, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske - Sektor za veterinarstvo) odnosno nadležni organ Brčko Distrikta (Odjel za poljoprivredu Brčko Distrikta - Sektor za veterinarstvo) jednom mjesečno.

Četvrta kopija Zapisnika ostaje imaoču životinja odnosno vlasniku objekta.

Voditelji odjeljenja nadležnih organa entiteta i Brčko Distrikta će dostavljati Uredu za veterinarstvo Bosne i Hercegovine kopije Zapisnika jednom mjesečno.

Izveštavanje o rezultatima analiza - službeni/ovlašteni veterinar -referentna/ovlaštena laboratorija

U slučaju kada su rezultati laboratorijskih analiza pozitivni, razmjena informacija između službenog/ovlaštenog veterinara, nadležnih organa entiteta i Brčko Distrikta i Ureda za veterinarstvo Bosne i Hercegovine, mora se obavljati telefonom, faksom ili elektronskom poštom, odmah po dobivanju informacije o rezultatima analiza (usmene ili pismene).

Referentna/ovlaštena laboratorija dužna je izvještavati Ured, nadležni organ entiteta i Brčko Distrikta o rezultatima analiza, najmanje jednom mjesečno.

Ukoliko u roku od 30 dana nije dobio izvještaj o rezultatima analize službeni/ovlašteni veterinar dužan je kontaktirati referentu/ovlaštenu laboratoriju i tražiti informacije o rezultatima analize traženog uzorka.